

BeeHive

השיח ברשתות החברתיות במזה"ת

עורכים: ד"ר הראל חורב, הדס סופר שבתאי

כרך 2, גיליון 5, מאי 2014

חזרתם של הפועלים הטורקים לשיח הציבורי

חי איתן כהן ינרוג'ק

יום הפועלים החל ב-1 במאי ואסון המכרה בעיירה סומה ב-13 במאי, שהוביל למותם של 301 כורים, עמדו בחודש האחרון במוקד השיח ברשתות החברתיות דוברות הטורקית. על רקע התחזקות תנועות השמאל בטורקיה בשנות השישים, הפך כבמדינות רבות ה-1 במאי למועד בעל משמעות בלוח השנה הטורקי, המצוין בתהלוכות, הפגנות וטקסים. מאז שנת 1977 קיבל מועד זה משנה חשיבות כתוצאה מאירוע דמים שבמהלכו פתחו אלמונים באש מגגות הבניינים הסמוכים לכיכר תקסים והרגו 34 מפגינים. האירוע, שזכה לכינוי "ה-1 במאי המדמם", נצרב עמוק בתודעת תנועות הפועלים בטורקיה שמייחסות מאז חשיבות יתרה לציון יום הפועלים. אלא שמאז 1978 לא אישרו הממשלות הטורקיות לקיים את אירועי 1-במאי בכיכר תקסים.

מאז עלייתו לשלטון חותר ראש הממשלה ארדואן לשבור דפוסים פוליטיים ותרבותיים שהיו עד לתקופתו בבחינת טאבו. דוגמאות לכך הן התבטאויותיו בסוגיה הכורדית שמבטאות רצון לקדם את פתרון הסכסוך בעניינם,¹ ביטול האיסור על כניסה למקומות ציבוריים בכיסוי ראש, וגם מתן

היתר לציון חגיגות ה-1 במאי בכיכר תקסים, לראשונה מאז 1978.² אכן, בין השנים 2010-2012 התקיימו בכיכר תקסים אירועים חגיגיים וטקסים לציון יום הפועלים, באישור הרשויות ובתמיכתן. ואולם בשנת 2013, עקב שיפוצים שנערכו ברחבת הכיכר, אסרה הממשלה על קיום האירועים וכתוצאה מכך נרשמו עימותים בין כוחות הביטחון וארגוני הפועלים.³ חודש מאוחר יותר פרצו אירועי 'גזי פארק',⁴ ובעקבותיהן קיבלה הממשלה החלטה עקרונית שלא להתיר כינוסים והפגנות בכיכר תקסים, מחשש להתחדשות המחאות.

על רקע זה סירוב הממשלה לאפשר את אירועי 1 במאי גרר מחאה נמרצת ברשתות ובהשפעתה יצאו רבים לרחובות בניסיון לחדור לכיכרות תקסים וקזילאיי שבמרכז הבירה,⁵ שם התעמתו עם כוחות המשטרה. על רקע זה הביעו גולשים רבים את תסכולם ממדיניות הממשלה, תחת הסיסמה "רוצים שלווה ב-1 במאי".⁶

ההנחה כי עם שוך סערת ה-1 במאי תירשם רגיעה בקרב תנועות הפועלים התבדתה לנוכח אסון מכרה הפחם בעיירה סומה בו מצאו את מותם, נכון לכתיבת שורות אלו, 301 כורים. את סיקור האסון ליוותה פעילות מוגברת ברשתות שביטאה הזדהות עם הכורים הלכודים מחד גיסא, וביקורת חריפה על אופן טיפול ממשלת ארדואן במשבר מאידך גיסא.⁷

יותר מכל, תקפו הגולשים את התנערות הממשלה מאחריותה לאסון. ביקורת זו הגיעה לשיאה לאחר נאום חבר הפרלמנט מטעם מפלגת העם הרפובליקנית (CHP) האופוזיציונרית, אוזגור אוזל, שדרש מהפרלמנט לחקור את ליקויי הבטיחות שתועדו במכרה שבועיים ימים בלבד לפני הפיצוץ.⁸ דחיית דרישה רשמית זו על ידי סיעת הרוב של ה-AKP, בצירוף העובדה שלא היה לאל ידה של החברה האמונה על העבודות במכרה לספק את מספרם המדויק של הכורים שהועסקו במקום, עוררו זעם רבתי שהתפרץ ברשתות החברתיות וברחובות כאחד. באנקרה, איסטנבול ואיזמיר התעמתו מפגינים עם כוחות המשטרה, ועימותים חריפים במיוחד נרשמו גם בעיירה סומה. ברשתות תועדו התבטאויות קשות שהאשימו את הממשלה ברצח תחת הסיסמה "אין זו תאונת עבודה, כי אם רצח".⁹ אגודות הפועלים, שאך זה התעמתו עם הממשלה על רקע אירועי ה-1 במאי, הכריזו בעקבות האסון על שביתה כללית במשק והפיצו הבשורה באמצעות רשת טוויטר.¹⁰

לנוכח גודל האסון הגיע גם ארדואן לסומה, אולם התבטאויותיו משם רק החריפו את המשבר, בעיקר מפני שנמנע מליטול כל אחריות למחדל. כך, למשל, צוטט באומרו כי "מוות הינו דבר טבעי במקצוע זה", בהקבילו את אסון סומה לאסון דומה שפקד כורים בבריטניה

בשנת 1862.¹¹ הדוגמה האנאכרוניסטית, כמו גם העובדה ששרי הממשלה הנושאים באחריות ישירה לאסון לא פוטרו, הובילו להפגנות סוערות בסומה, עד כדי כך שבלהט הרוחות נאלץ ארדואן למצוא מקלט בסופרמרקט מקומי. בכניסה לחנות התעמת ארדואן עם מפגין ולפי הצילום מהמקום סינן במהלך העימות: "מדוע אתה בורח, זרע ישראל?". התבטאות זו, שעל רקע הסיטואציה, הפכה תוך זמן קצר לנושא החם ברשתות.¹² בעוד שגולשים רבים ביקרו את התבטאותו של ראש הממשלה,¹³ גרסו תומכיו כי מדובר בווידאו ערוך שמטרתו לסלף את דברי ארדואן ולהביכו.¹⁴ גם משרד החוץ הטורקי לא נותר אדיש ובהבינו את הפוטנציאל הנפיץ הטמון בהתבטאות פרסם הצהרה מטעם המזכיר השני של שגרירות טורקיה בתל-אביב, דואן אישיק, אשר בה נטען כי הדברים לא נאמרו וגינה את הפצתם השקרית.¹⁵

לאירוע המביך לעיל הצטרפה תקרית אלימה נוספת, הפעם במעורבות יועץ ראש הממשלה, יוסוף ירקל, אשר בעט באחד המפגינים בסומה. צילומי התקרית פשטו כאש בשדה קוצים ברשתות

וגררו תגובות חריפות ואף הולידו מבוכה לא צפויה – בתגובה לקמפיין מקוון שקרא לאוניברסיטת SOAS בלונדון לבטל את תואר הד"ר שהוענק לירקל מטעמה בגין התנהגותו,¹⁶ חשף המוסד כי ירקל מעולם לא השלים את לימודיו.¹⁷ הגם שיממה לאחר האירוע התנצל ירקל והביע חרטה על מעשיו, המשיכה הממשלה לגבותו. אחד מיועציו הבכירים של ארדואן טען לדוגמה כי ירקל פעל מתוך הגנה עצמית.¹⁸ עם זאת יש לציין, כי עקב לחץ ציבורי גדול הודח, לבסוף, ירקל מתפקידו.

אירועי ה-1 במאי ואסון המכרה בסומה כפי שהשתקפו ברשתות החברתיות מעידים, שוב, על הקרע המעמיק בחברה הטורקית. בשלב זה הפערים בין הממשלה ומתנגדיה כה גדולים עד כי החברה הטורקית מתקשה לגלות אחדות ורעות, אפילו בימי אבל לאומיים כגון אלו שניחתו עליה בעקבות אסון המכרה. זאת ועוד, בעקבות אירועי החודש האחרון עלה שוב לכותרות בטורקיה הדיון במעמד הפועלים, תביעותיהם, זכויותיהם ותנאי העבודה שלהם. בכך טמון פוטנציאל להתלקחותם של מאבקי-המשך על רקע מעמדי בטורקיה, שעלולים להיות סוערים לא פחות מאלו שחוותה לאורך השנה האחרונה.

הקרב על הקצבאות:

הרפורמה במדיניות הסובסידיות באיראן בראי הרשתות החברתיות

ד"ר רוז צימט

בראשית אפריל החלה ממשלת איראן ליישם את השלב השני ברפורמה במדיניות הסובסידיות, שהחלה עוד בתקופת ממשלת אחמדינז'אד ב-2010, שבמסגרתה הומרו הסובסידיות הממשלתיות על מוצרי אנרגיה, ובראשם דלק, חשמל וגז, בקצבאות חודשיות לאזרחים. רפורמה זו, שזכתה בשעתה לתמיכה נרחבת מצד פוליטיקאים וכלכלנים, נתקלה בביקורת חריפה כבר בשלב הראשון ליישומה. תשלומי הקצבאות, שחולקו כסכום קבוע לכלל האזרחים ללא תלות בגובה שכרם, יצרו גרעון תקציבי חמור. בנוסף, מבקרי הממשלה טענו כי התוכנית הוחלה בקצב מהיר מדי ובכך העמיקה את האינפלציה, וכי הממשלה לא עמדה בהתחייבויותיה להזרים 20% מהכנסות הרפורמה לחיזוק המגזר היצרני. עם בחירתו כנשיא הצהיר חסן רוחאני, כי בכוונתו להמשיך ביישום הרפורמה, אך תוך הכנסת מספר תיקונים. במסגרת זו, לקראת יישום השלב השני בתוכנית פנתה הממשלה לאזרחים בקריאה לוותר על הקצבאות מיוזמתם, באם מצבם הכלכלי מאפשר זאת, בכדי לסייע בהפחתת הגרעון. הממשלה התחייבה כי הכספים שיתפנו כתוצאה מצמצום היקף מקבלי הקצבאות יופנו, בין היתר, לשיפור שירותי הבריאות ולהרחבת מעגל הזכאים לביטוח בריאות.¹⁹

במאמציה לשכנע את האזרחים לוותר על הקצבאות, גייסה הממשלה פוליטיקאים, אנשי תרבות, ספורטאים, כלכלנים בולטים, בעלי עסקים וארגוני סטודנטים למערכה הסברתית באמצעי התקשורת המסורתיים וברשתות החברתיות, תחת הכותרת: "לא לקצבאות".²⁰ קבוצה שהוקמה לצורך כך בפייסבוק הפצירה באזרחים לוותר על הקצבאות על מנת "לחזק את רוח הסולידריות, ולשם קידום המדינה ופיתוחה".²¹ אנשי דת בכירים התגייסו אף הם למאמץ הממשלתי, ופרסמו

לא לקצבאות
סמל המערכה לעידוד ויתור על הקצבאות

פסקי הלכה שקבעו כי אזרחים שאינם זקוקים לקצבאות חייבים לוותר עליהן.²² במקביל לניסיונות השכנוע איימו בכירים איראנים לנקוט בסנקציות, ובהן קנסות גבוהים, כנגד אזרחים שיימסרו דיווחי שקר בנוגע להכנסתם על מנת לזכות בקצבאות.²³

חרף מאמצי הממשלה, עם תחילת הרישום המחודש לקבלת הקצבאות ניכר היה כי הרוב המכריע של הנרשמים מסרב לוותר עליהן. מתנגדי המהלך אף השיקו מספר דפים בפייסבוק, תחת הכותרות: "איני מוותר, תנו לי את הקצבאות" ו"לא לביטול הקצבאות".²⁴ עם זאת חשוב לציין, כי בעוד שבודדים בלבד גילו נכונות לוותר על קצבאותיהם, ביטאו גולשים רבים הסתייגות עקרונית מהיעדר ההבחנה בין עשירים לעניים בתשלום הקצבאות, וקראו לשלול קצבאות מבעלי שכר גבוה. מכל מקום, בתום שלב הרישום, שנמשך עשרה ימים, התברר כי רק כ-2.5 מיליון אזרחים ויתרו על הקצבאות, לעומת כ-73 מיליון אזרחים (למעלה מ-92% מכלל הזכאים) שנרשמו לקבלתן. זאת ועוד, כ-40% מהנרשמים דיווחו כי הכנסתם החודשית נמוכה מ-600 אלף תומאן (כ-235 דולרים), רמת הכנסה שהוגדרה כנמוכה ביותר מבין האפשרויות הנקובות בתהליך הרישום.²⁵ נתון זה אינו משקף נאמנה את רמת הכנסתם של האזרחים, והוא מבטא, ככל הנראה, חוסר רצון מצד רבים לדווח על רמת הכנסתם האמתית, מחשש לשלילת זכאותם לקצבאות או לחיובם במיסים נוספים.

בסירובם לוותר על הקצבאות העלו הגולשים מספר נימוקים מרכזיים. רבים מהם תלו במשבר הכלכלי את חוסר יכולתם לוותר על הקצבאות. כמה אזרחים הביעו חשש מפני העתיד וציינו כי אף על-פי שאינם זקוקים כיום לקצבאות, הם עלולים להידרש להן בעתיד אם המצב הכלכלי יחריף. נימוק נוסף שהעלו הגולשים גרס כי מדובר בזכות בסיסית של אזרחי איראן ליהנות מהכנסות המדינה מנפט ולכן הממשלה איננה רשאית לשלול מהם זכות זו, ללא קשר למצבם הכלכלי. בפרפרזה על הסיסמה "האנרגיה הגרעינית היא זכותנו המוחלטת", הגדירו הגולשים את קבלת הקצבאות כ"זכותם המוחלטת של האזרחים". טיעון נוסף שיקף ביקורת אזרחית כלפי אופן התנהלות הממשלה וסדר העדיפויות הלאומי על-פיו היא פועלת. גולשים רבים הלינו על כך שהממשלה אינה נוהגת בשקיפות בנוגע לחלוקת תקציב המדינה ומשקיעה את הכספים במטרות בלתי-ראויות, כדוגמת סיוע למדינות וארגונים זרים, במיוחד בעולם הערבי. אחד הגולשים כתב כי הוא אינו מוותר על הקצבאות מחשש שהכספים יופנו "לטובת חמאס, לבנון וסוריה", וברוח זו אף הושק דף סטירי בפייסבוק בשם: "אנו מבקשים מבשאר אסד לוותר על קבלת הקצבאות".²⁶

השיח ברשתות החברתיות חושף, אפוא, חוסר אמון בסיסי מצד הציבור במוסדות השלטון, ובראשם הממשלה. חלק מהגולשים תלו את חוסר האמון בהתנהלות הממשלות הקודמות, ואילו אחרים ייחסו אותו להתפשטות השחיתות במוסדות השלטון ולהתנהלות הבלתי-מוסרית של נבחרי הציבור. "חוץ משקרים, חוסר יושר, רמאות ושחיתות לא ראינו דבר מהממשלות, ולכן איננו סומכים על הממשלה ולא נוותר על הקצבאות", כתב אחד הגולשים.²⁷

ויתור על הקצבאות

ניתן לראות בסירובם הכמעט מוחלט של אזרחי איראן לוותר על קצבאותיהם ולהירתם למאמץ הלאומי לשיפור הכלכלה ביטוי נוסף לבעיית הסולידריות החברתית והנטייה הגוברת לאינדיבידואליזם בחברה האיראנית, עליהם הצבענו כאן בעבר.²⁸ זאת ועוד, ממצאי הרישום לקצבאות מעידים, כי השיח שהתנהל בעניין זה ברשתות החברתיות ביטא הלכי רוחות אותנטיים, שנעלמו מן התקשורת הממלכתית. עם תחילת יישום השלב השני ברפורמה טען ראש 'ארגון הרפורמה בסובסידיות', אכבר איזאדי, כי סקרי דעת קהל שערכה הממשלה מצביעים על נכונות רבה מצד האזרחים לוותר על הקצבאות.²⁹ מגמה דומה השתקפה גם בראיונות רחוב עם אזרחים, ששודרו בטלוויזיה הממלכתית. השיח ברשתות החברתיות, לעומת זאת, העלה כבר בשלבי הרישום המוקדמים תמונת מצב שונה לחלוטין. אישורה של תמונה זו עם פרסום תוצאות הרישום, מהווה עדות נוספת לחשיבותן של הרשתות החברתיות ככלי יעיל להערכת הלכי רוח ציבוריים.

¹ "Başbakan Erdoğan ilk kez "Kürdistan" dedi", Takvim, (November 16, 2013) <http://www.takvim.com.tr/Guncel/2013/11/16/basbakan-erdogan-ilk-kez-kurdistan-dedi>

² "Kanlı 1 Mayıs'tan Bayram 1 Mayıs'a", Hürriyet, May 1, 2010, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=14585947&tarih=2010-05-01>

³ "Bekir Bozdağ: 1 Mayıs konusunda teşekkürü hak ediyoruz", Hürriyet, May 1, 2013 <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/23179913.asp>

⁴ אודות אירועים אלו, ראו: Hay Eytan Cohen Yanarocak "Istanbul United", *The Jerusalem Post* (June 5, 2013) <http://www.jpost.com/Opinion/Op-Ed-Contributors/Istanbul-united-315566>

⁵ #1MayistaTaksimdeyiz #1Mayıs 1mayıs Emekcinin Bayramı #1MayısEmekciBayramı

⁶ #1MayistaHuzurİstiyoruz

⁷ #BugunCumabugunSomabugunDua #AklımızKalbimizSomada #somafaciası #GünKömürKarası #Soma #prayforTurkey

⁸ Özgür Özel'in Meclisteki Soma Konuşması, CNN Türk, (May 14, 2014) <http://www.cnnturk.com/video/turkiye/ozgur-ozelin-meclisteki-soma-konusmasi>

⁹ #İsKazasıDeğilCinayet

¹⁰ #UlusalYasGenelGrev #GenelGrev

¹¹ "Erdoğan: İngiltere'de 1862'deki göçükte 204 kişi öldü", Radikal, (May 14, 2014) http://www.radikal.com.tr/turkiye/erdogan_ingilterede_1862deki_gocukte_204_kisi_oldu-1192088

¹² "İsrail Dölü"

¹³ #BuYumrukHepimize

¹⁴ "MontajLobisi İşbaşında"

¹⁵ "Dışişleri Bakanlığı'ndan "İsrail Dölü" açıklaması", Milliyet, (May 18, 2014) <http://www.milliyet.com.tr/disisleri-bakanligi-ndan-israil-gundem-1884281/>

¹⁶ "Yavuz Yerkel"

¹⁷ "Yusuf Yerkel'in SOAS'tan doktorası yokmuş", Hürriyet, (May 15, 2014) <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/26425642.asp>

¹⁸ "Akdoğan: Yerkel kendini savundu", Hürriyet, May 16, 2014 <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/26428918.asp>

¹⁹ <http://bit.ly/1kh5O0o>

²⁰ <http://bit.ly/1m5qjya>

²¹ <http://on.fb.me/1jc0rkY>

²² <http://bit.ly/1iALzNk>, <http://bit.ly/1hLqCi8>

²³ <http://bit.ly/1hNzzDh>

²⁴ <http://on.fb.me/1knUvEl>; <http://on.fb.me/1mTyIsM>

²⁵ <http://bit.ly/1m5klgl>

²⁶ <http://on.fb.me/1nYF07q>

²⁷ תגובות הגולשים לוקטו מהמקורות הבאים: <http://bit.ly/QTy54t>, <http://bit.ly/1iwNXj2>, <http://on.fb.me/1nYLBtR>, <http://bit.ly/1ivBB0N>, <http://bit.ly/1m5AerX>, <http://bit.ly/1fLVL0x>, <http://bit.ly/1ivBLFa>, <http://bit.ly/1iARl1w>

[.http://bit.ly/1pJfsje](http://bit.ly/1pJfsje)²⁸
[.http://bit.ly/1sG2ZE](http://bit.ly/1sG2ZE)²⁹